

การแสดงเจตนา

1. ความนำ

“นิติกรรม” คือ การกระทำของบุคคลที่ผู้กระทำมีเจตนามุ่งให้เกิดผลในกฎหมาย ผลในกฎหมายที่เกิดขึ้นโดยนิติกรรมนี้ย่อมเกิดขึ้นตามที่ผู้กระทำมีเจตนาให้เกิดผลเช่นนั้น นิติกรรมจึงมี “การแสดงเจตนา” ของบุคคลเป็นพื้นฐาน ดังนั้น ในการศึกษากฎหมายว่าด้วยนิติกรรม จึงต้องศึกษาทำความเข้าใจเสียก่อนในเรื่อง “การแสดงเจตนา”

2. ความหมายของ “การแสดงเจตนา”

คำว่า “การแสดงเจตนา” แสดงให้เห็นอยู่ในตัวแล้วว่าต้องประกอบด้วย “เจตนา” ภายในจิตใจของบุคคล และ “การแสดง” ออกมาภายนอกซึ่งเจตนา นั้น

ดังนั้น เราจึงอาจแยกองค์ประกอบของ “การแสดงเจตนา” ออกได้ ดังนี้

1.1 เจตนา

“เจตนา” เป็นองค์ประกอบภายในของการแสดงเจตนา ซึ่งแยกออกได้เป็น 3 ประการ¹ คือ

1.1.1 เจตนาที่จะกระทำ ได้แก่ เจตนาอันมุ่งถึงความประพฤติกายนอกของบุคคล กล่าวคือ เป็นเจตนาที่จะเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อแจ้งให้บุคคลอื่นทราบถึงสิ่งหรือข้อความที่ผู้แสดงเจตนาประสงค์ เช่น เจตนาที่จะพูดออกมา เจตนาที่จะเขียน เจตนาที่จะพยักหน้า เจตนาที่จะนิ่งเฉย เป็นต้น

1.1.2 เจตนาที่จะแสดงออก ได้แก่ ความรู้สำนึกของผู้กระทำในการแสดงออกซึ่งข้อความหรือการกระทำนั้นๆ เจตนาที่จะแสดงออกนี้ย่อมมีอยู่เมื่อข้อความหรือการกระทำของผู้กระทำนั้นถูกต้องตรงกับเจตนาในใจของเขา

1.1.3 เจตนาที่จะทำนิติกรรม ได้แก่ เจตนาที่มุ่งโดยตรงจะให้เกิดผลในกฎหมาย มีการเคลื่อนไหวในสิทธิ

¹ หยุต แสงอุทัย, กฎหมายแพ่งลักษณะมูลหนี้หนึ่ง (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517), หน้า 47-48.

2.1 การแสดง

“การแสดง” เป็นองค์ประกอบภายนอกของการแสดงเจตนา ซึ่งได้แก่ การที่บุคคลแสดงกิริยาอาการให้ปรากฏออกมาภายนอก เพื่อให้บุคคลอื่นทราบเจตนาภายในใจของผู้แสดงนั้น

จากการพิจารณาองค์ประกอบของ “การแสดงเจตนา” ดังกล่าวนี้อาจให้ความหมายของ “การแสดงเจตนา” ได้ว่า หมายถึงการเผยเจตนาของบุคคลในทางแพ่งซึ่งมุ่งต่อผลในกฎหมายนั่นเอง การแสดงเจตนาจะมีผลเป็นนิติกรรมหรือไม่ ขึ้นอยู่กับว่าเจ้าขององค์ประกอบอื่นๆ ของนิติกรรมด้วยหรือไม่

3. ประเภทของการแสดงเจตนา

การแสดงเจตนาแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

- 3.1 การแสดงเจตนาโดยชัดแจ้ง
- 3.2 การแสดงเจตนาโดยปริยาย
- 3.3 การแสดงเจตนาโดยการนิ่ง
แยกพิจารณาได้ดังนี้

3.1 การแสดงเจตนาโดยชัดแจ้ง

การแสดงเจตนาโดยชัดแจ้ง คือ การที่บุคคลได้แสดงให้เห็นปรากฏออกมาโดยตรงว่าตนมีเจตนาอย่างใด ซึ่งอาจกระทำโดยการพูดหรือเขียนเป็นหนังสือก็ได้ หรืออาจกระทำโดยการแสดงกิริยาอาการอย่างอื่นซึ่งตามประเพณีที่ปฏิบัติต่อกันหรือตามข้อตกลงที่มีอยู่ต่อกันยอมเข้าใจกันได้ว่าเป็นการแสดงเจตนาก็ได้ เช่น พยักหน้า ยกมือ สั่นหัว ตบมือ เคาะไม้ เป็นต้น

ตัวอย่าง

(1) ก. ต้องการขายรถยนต์คันหนึ่งของเขาให้แก่ ข. ก. จึงพูดบอกขายรถยนต์คันนั้นแก่ ข. ไม่ว่าจะพูดด้วยวาจาต่อหน้าหรือพูดกันทางโทรศัพท์ หรือมีจดหมายส่งไปถึง ข. ก็ตาม ถือว่าเป็นการแสดงเจตนาออกโดยชัดแจ้ง

(2) เด็กขายหนังสือพิมพ์เอาหนังสือพิมพ์มาส่งให้ ผู้ซื้อยื่นมือรับหนังสือพิมพ์และจ่ายราคาหนังสือพิมพ์ให้แก่เด็กขายหนังสือพิมพ์ ถือว่าผู้ซื้อได้แสดงเจตนาออกโดยชัดแจ้งสนองรับซื้อหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นแล้ว

(3) อาการที่แบมือรับเงินชำระหนี้ นับว่าเป็นนิติกรรมที่มุ่งจะระงับสิทธิในหนี้ที่เขานำมาชำระให้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1067/2475)

3.2 การแสดงเจตนาโดยปริยาย

การแสดงเจตนาโดยปริยาย คือ การที่บุคคลได้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่
ว่าบุคคลผู้กระทำการนั้นจะมีจุดประสงค์อย่างไร แต่จากการกระทำนั้นเป็นที่เข้าใจได้โดยอาศัย
เหตุผลอันสมควรว่า บุคคลผู้นั้นได้แสดงเจตนาออกมาแล้ว

ตัวอย่าง

(1) ก. เดินเข้าไปในร้านขายขนม และหยิบขนมที่วางอยู่ในร้านมารับประทาน การที่ ก.
หยิบขนมมารับประทานนี้ ถึงแม้ว่าในชั้นแรก ก. มีเจตนาเพียงจะทดลองชิมดูว่าขนมนั้นอร่อย
หรือไม่เพียงใดก็ตาม แต่จากการกระทำของ ก. นั้น ฟังอนุมานได้ว่า ก. ได้ทำคำสนองซื้อขนม
จากเจ้าของร้านซึ่งได้เสนอขายขนมนั้นแล้ว

(2) เมื่อเจ้ามรดกตาย ทายาทได้ย้ายเข้าไปอยู่ในบ้านเจ้ามรดก จัดการเรียกร่องทวงหนี้
ที่กองมรดกเป็นเจ้าของหนี้ และจัดการชำระหนี้สินของกองมรดก ดังนี้แสดงให้เห็นว่าทายาท
ผู้นั้นแสดงเจตนาเข้ารับมรดกแล้ว

(3) การที่เจ้าหนี้ให้สัญญาแก่ลูกหนี้หรือฉีกทิ้งเสีย พอจะสันนิษฐานได้ว่าเจ้า
หนี้ได้แสดงเจตนาโดยปริยายปลดหนี้ให้ลูกหนี้

(4) การที่ลูกหนี้ชำระหนี้ตามโมฆียะกรรมทั้งหมดหรือบางส่วน ถือได้ว่าเป็นการแสดง
เจตนาโดยปริยายให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรมนั้นแล้ว (มาตรา 180 (1))

(5) คู่สัญญาตกลงทำสัญญาจะซื้อขายที่ดินกัน ในวันไปจดทะเบียนโอนที่หอทะเบียน
ที่ดิน เจ้าพนักงานที่ดินขัดข้อง ผู้จะซื้อเลยจดไม่ชำระราคาต่อไปตามงวดที่ตกลงกันได้
เช่นนี้ เป็นการแสดงเจตนาของผู้จะซื้อว่าไม่ประสงค์จะปฏิบัติตามสัญญาต่อไป ผู้จะขายก็ไม่ทักท้วง ทั้ง
ยังโอนที่ดินหลุดเป็นสิทธิแก่ผู้รับจำนอง ถือได้ว่าผู้จะขายแสดงเจตนาสนองรับการเลิกสัญญา
ของผู้จะซื้อแล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 814/2490)

3.3 การแสดงเจตนาโดยการนิ่ง

โดยทั่วไป การนิ่งเฉยเสียไม่ถือได้ว่าเป็นการแสดงเจตนา เช่น ก. เสนอขายหนังสือแก่
ข. เล่มหนึ่ง ข. นิ่งเฉยเสียไม่ตอบ เช่นนี้ จะถือว่า ข. แสดงเจตนาโดยการนิ่งตกลงซื้อหนังสือ
ของ ก. แล้วหาได้ไม่ เพราะว่า ข. ไม่มีหน้าที่ตอบคำเสนอขายหนังสือของ ก. แต่อย่างใด

ยกเว้นในบางกรณี ที่มีกฎหมายหรือจารีตประเพณี ถือว่าการนิ่งในกรณีเช่นนั้น
เป็นการแสดงเจตนา เช่น

(1) ในกรณีที่สัญญาเช่าครบกำหนดอายุการเช่าแล้ว ผู้เช่ายังคงครอบครองทรัพย์สินที่เช่าอยู่ต่อไป และผู้ให้เช่ารู้ความแล้วไม่ทักท้วง การที่ทั้งผู้เช่าและผู้ให้เช่า “นิ่ง” กฎหมายถือว่า สัญญาเช่าระหว่างผู้เช่าและผู้ให้เช่าได้มีอยู่ต่อไปโดยไม่มีกำหนดเวลา (มาตรา 570)

(2) ในการซื้อขายเผื่อชอบ เมื่อทรัพย์สินได้ส่งมอบให้แก่ผู้ซื้อเพื่อตรวจดูแล้ว ถ้าผู้ซื้อหนึ่งเสียมิได้บอกกล่าวว่าจะไม่ยอมรับซื้อภายในเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญา ให้ถือว่าผู้ซื้อได้แสดงเจตนารับซื้อโดยการนิ่ง สัญญาซื้อขายเป็นอันเกิดขึ้น (มาตรา 508 (1))

(3) ลูกค้าเข้าไปในร้านขายอาหารสั่งอาหารมารับประทาน พนักงานประจำร้านรับฟังโดยไม่พูดอะไร การสนองรับโดยอาการนิ่งไม่ตอบ ตามจารีตประเพณีถือว่าพนักงานประจำร้านได้แสดงเจตนาโดยการนิ่งรับตกลงขายอาหารแก่ลูกค้าแล้ว สัญญาซื้อขายอาหารจึงเกิดขึ้น

(4) พ่อค้าได้รับคำสั่งซื้อจากลูกค้าของตน แต่นิ่งไม่แจ้งปฏิเสธคำสั่งเสนอในระยะเวลาก่อนสมควรตามจารีตประเพณี ถือได้ว่าเป็นการแสดงเจตนาสนองรับคำสั่งซื้อแล้ว

4. ผลสมบูรณ์ของการแสดงเจตนา

แยกพิจารณาได้ดังนี้

4.1 ผลสมบูรณ์ของการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวโดยแท้

“การแสดงเจตนาฝ่ายเดียวโดยแท้” คือ การแสดงเจตนาที่ไม่ต้องมีผู้รับ เมื่อมีการแสดงเจตนาดังกล่าวนี้ออกมาแล้ว จะมีบุคคลภายนอกทราบหรือไม่เป็นข้อสำคัญ

การแสดงเจตนาฝ่ายเดียวโดยแท้ มีผลสมบูรณ์ในทันทีที่บุคคลแสดงเจตนา นั้น เช่น

ก. ทำพินัยกรรมประเภทเขียนเองทั้งฉบับตามมาตรา 1657 เมื่อเขียนแล้ว ก. ก็เก็บพินัยกรรมนั้นไว้ในตู้ปิดล็อกโดยไม่มีผู้ใดทราบการแสดงเจตนาของ ก. การทำพินัยกรรมนั้นย่อมมีผลสมบูรณ์ในทันทีที่ ก. เขียนพินัยกรรมฉบับนั้นเสร็จ

4.2 ผลสมบูรณ์ของการแสดงเจตนาที่ต้องมีผู้รับ

“การแสดงเจตนาที่ต้องมีผู้รับ” นี้มีผู้รับเข้ามาเกี่ยวข้องกับด้วย ดังนั้น จึงมีปัญหาว่า เมื่อมีการแสดงเจตนาดังกล่าวนี้ออกมาแล้ว การแสดงเจตนาดังกล่าวนี้จะมีผลสมบูรณ์เมื่อใด

มีทฤษฎีว่าด้วยการมีผลสมบูรณ์ของการแสดงเจตนาที่ต้องมีผู้รับ 4 ทฤษฎี คือ

(1) ทฤษฎีเผยแพร่เจตนาออก (Theory of Utterance) ทฤษฎีนี้ถือว่า เมื่อผู้แสดงเจตนาเผยแพร่เจตนาของเขาให้ปรากฏออกมาก็ทำให้การแสดงเจตนา นั้นสมบูรณ์ เช่น ผู้ให้เช่าเขียนจดหมายแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญาเช่า เมื่อเขียนเสร็จแล้วการบอกเลิกสัญญาเช่านั้นสม

บุรณ ถึงแม้จดหมายฉบับนั้นยังไม่ได้ส่งไปยังผู้เช่าเพียงแต่เขียนแล้ววางไว้บนโต๊ะเขียนหนังสือของผู้ให้เช่าก็ตาม

(2) ทฤษฎีส่งเจตนา (*Theory of Dispatch*) ทฤษฎีนี้ถือว่า เมื่อมีการแสดงเจตนาออกมาแล้ว จะมีผลสมบูรณ์ต่อเมื่อได้ส่งการแสดงเจตนาไปแล้ว เช่น ส่งจดหมายแสดงเจตนาโดยทางไปรษณีย์ การแสดงเจตนาสมบูรณ์เมื่อได้ส่งจดหมายที่ตู้ไปรษณีย์แล้ว

(3) ทฤษฎีรับเจตนา (*Theory of Reception*) ทฤษฎีนี้ถือว่า การแสดงเจตนาจะต้องไปถึงผู้รับแล้วจึงจะสมบูรณ์ เช่น ในเรื่องการบอกเลิกสัญญา จะมีผลสมบูรณ์เมื่อจดหมายบอกเลิกสัญญาได้ไปถึงบ้านผู้รับแล้ว ถึงแม้ผู้รับจะยังไม่ได้อ่านข้อความในจดหมายนั้นก็ตาม

(4) ทฤษฎีรับทราบเจตนา (*Theory of Perception*) ทฤษฎีนี้ถือว่า การแสดงเจตนามีผลสมบูรณ์เมื่อคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้ทราบถึงการแสดงเจตนา นั้น เช่น ในเรื่องการบอกเลิกสัญญานั้น ผู้รับจะต้องได้อ่านและทราบข้อความในจดหมายบอกเลิกสัญญาแล้ว การบอกเลิกสัญญาจึงจะมีผลสมบูรณ์

สำหรับกฎหมายไทย คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิได้ถือตามทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งโดยเด็ดขาดอย่างเดียว แต่ได้กำหนดถึงการมีผลสมบูรณ์ของการแสดงเจตนาที่ต้องมีผู้รับ 2 กรณี คือ

(1) กรณีแสดงเจตนาต่อบุคคลซึ่งอยู่เฉพาะหน้า

“การแสดงเจตนาต่อบุคคลซึ่งอยู่เฉพาะหน้า” คือ การแสดงเจตนาต่อบุคคลซึ่งสามารถติดต่อทำความเข้าใจกันได้ในที่นั้น เช่น บุคคลที่อยู่ต่อหน้ากันและพูดกันได้ยิน และหมายความรวมถึงบุคคลที่ถึงแม้อยู่ห่างไกลกันแต่สามารถติดต่อทำความเข้าใจกันได้ในที่นั้น โดยใช้โทรศัพท์ โทรสาร สัญญาณควันทันที สัญญาณการโบกธงหรือสัญญาณอื่นใดด้วย

ตัวอย่าง

คู่กรณีในการแสดงเจตนาอยู่ในฐานะที่จะพูดหรือตะโกนให้ได้ยินกันได้ ถึงแม้จะมีฝากันมองไม่เห็นหน้ากัน ก็นับว่าเป็นการแสดงเจตนาเฉพาะหน้า (คำพิพากษาฎีกาที่ 19/2476

การแสดงเจตนาต่อบุคคลผู้อยู่เฉพาะหน้าจะมีผลสมบูรณ์เมื่อใดนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้ในมาตรา 168 ว่า

“การแสดงเจตนาที่กระทำต่อบุคคลซึ่งอยู่เฉพาะหน้า ให้ถือว่ามีผลนับแต่ผู้รับการแสดงเจตนาได้ทราบการแสดงเจตนา นั้น ความข้อนี้ให้ใช้ตลอดถึงการที่บุคคลหนึ่งแสดงเจตนาไปยังบุคคลอีกคนหนึ่งโดยทางโทรศัพท์หรือโดยเครื่องมือสื่อสารอย่างอื่นหรือโดยวิธีอื่นซึ่งสามารถติดต่อถึงกันได้ทำนองเดียวกัน”

บทบัญญัติดังกล่าวนี้ตรงกับทฤษฎีรับทราบเจตนา (Theory of Perception) คือ
ถือว่าเมื่อคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้ทราบถึงการแสดงเจตนา การแสดงเจตนา นั้นจึงจะมีผลสมบูรณ์
ตัวอย่าง

ก. บอกขายแหวนเพชรของ ก. ด้วยวาจาให้แก่ ข. การบอกขายแหวนเพชรของ
ก. จะมีผลก็ต่อเมื่อ ข. ได้ยินคำบอกกล่าวขายแหวนเพชรนั้น ถ้าบังเอิญ ข. ไม่ได้ยิน ข. ก็ยัง
ไม่ทราบถึงการแสดงเจตนาขายแหวนเพชรของ ก. การแสดงเจตนา ยังไม่เกิดผลจนกว่า ข. จะ
ได้ทราบถึงการแสดงเจตนาของ ก.

ข้อสังเกต

การแสดงเจตนาต่อคนหูหนวกซึ่งอยู่เฉพาะหน้า การแสดงเจตนา นั้นไม่มีผลตาม
กฎหมาย เพราะผู้รับการแสดงเจตนาไม่ได้รับทราบและเข้าใจในการแสดงเจตนา นั้น

(2) กรณีแสดงเจตนาต่อบุคคลซึ่งมิได้อยู่เฉพาะหน้า

“การแสดงเจตนาต่อบุคคลซึ่งมิได้อยู่เฉพาะหน้า” คือ การแสดงเจตนาต่อบุคคล
ซึ่งไม่สามารถติดต่อทำความเข้าใจกันได้ทันที ต้องใช้ระยะเวลาในการติดต่อกัน

การแสดงเจตนาต่อบุคคลซึ่งมิได้อยู่เฉพาะหน้าจะมีผลสมบูรณ์เมื่อใดนั้น ประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้ในมาตรา 169 วรรคหนึ่ง ตอนต้น ความว่า

“การแสดงเจตนาที่กระทำต่อบุคคลซึ่งมิได้อยู่เฉพาะหน้า ให้ถือว่า มีผลนับแต่
เวลาที่การแสดงเจตนา นั้นไปถึงผู้รับการแสดงเจตนา...”

บทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 169 วรรคหนึ่ง ตอนต้น ดัง
กล่าวนี้ตรงกับทฤษฎีรับเจตนา (Theory of Reception) คำว่า “ไปถึง” ในที่นี้หมายความว่า
การแสดงเจตนา นั้นได้ถูกส่งไปอยู่ในเงื้อมมือของผู้รับการแสดงเจตนา ซึ่งตามพฤติการณ์ปกติ
ผู้รับการแสดงเจตนา นั้นย่อมรู้หรือควรจะรู้ว่ามี การแสดงเจตนา ส่งมาถึงตน มิได้หมายความว่า
กับการแสดงเจตนา นั้นรู้ไปถึงผู้รับการแสดงเจตนา

ดังนั้น ถ้าผู้แสดงเจตนา ได้ส่งการแสดงเจตนา ไปอยู่ในเงื้อมมือของผู้รับการแสดง
เจตนา ในลักษณะที่ตามปกติผู้รับการแสดงเจตนา ย่อมรู้หรือควรจะรู้ว่ามี การแสดงเจตนา ส่งมาถึงตน
ก็ถือได้ว่าการแสดงเจตนา นั้นไปถึงผู้รับการแสดงเจตนา แล้ว โดยไม่ต้องคำนึงว่าความจริงผู้รับ
การแสดงเจตนา นั้นทราบการแสดงเจตนา นั้นหรือไม่

ตัวอย่าง

(1) ให้คนถือจดหมายแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญาไปส่งที่บ้านผู้รับ ผู้ถือจดหมายได้นำไปใส่ไว้ในตู้ไปรษณีย์ประจำบ้านหรือนำไปมอบไว้แก่บุคคลในครอบครัวหรือลูกจ้างในบ้านของผู้รับ เช่นนี้ ถือว่าการแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญานั้นได้ไปถึงผู้รับแล้ว เกิดผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าผู้รับจะฉีกจดหมายนั้นออกอ่านหรือไม่

(2) ผู้ให้เช่าส่งหนังสือบอกกล่าวเลิกการเช่าไปยังผู้เช่า โดยให้คนถือหนังสือไปส่งให้ผู้เช่า ณ ที่อยู่ของผู้เช่า แต่ไม่มีใครยอมรับ และได้ส่งคำบอกกล่าวนั้นโดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนเจ้าหน้าที่ของถึงผู้เช่า ณ ที่อยู่ แต่ก็ไม่มีใครยอมรับ ถือว่า คำบอกกล่าวได้ไปถึงผู้รับตามทางการปกติแล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 183-185/2497)

(3) โจทก์บอกเลิกสัญญาเช่าห้องแถวที่ให้จำเลยเช่า โดยส่งคำบอกกล่าวนี้ทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ ผู้ส่งได้หมายเหตุว่า “ส่งแล้ว ผู้รับไม่ยอมรับ ขอคืน” ดังนั้นถือว่า การแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญาเช่าไปถึงผู้รับแล้ว จึงมีผลทำให้มีการบอกเลิกสัญญาเช่าห้องแถวแล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 1183/2506, 822/2534)

(4) ผู้ร้องได้ทำหนังสือบอกล้างนิติกรรมส่งไปยังโจทก์โดยทนายความนำส่งให้แก่โจทก์ แต่โจทก์ไม่อยู่ ทนายความจึงให้คนในร้านของโจทก์รับไว้แทน ดังนั้น ถือว่า ได้ทำการบอกล้างนิติกรรมโดยชอบแล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 136/2502)

(5) ผู้แสดงเจตนาส่งจดหมายแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญาเช่าไปยังผู้รับ บัญชีไปรษณีย์ส่งไม่ได้ถึง 3 ครั้ง ผู้แสดงเจตนาจึงนำจดหมายแสดงเจตนาบอกเลิกการเช่านั้นไปปิดไว้ที่บ้านเช่า ดังนั้น ถือว่า การแสดงเจตนาบอกเลิกการเช่าได้ไปถึงผู้เช่าแล้ว การบอกเลิกการเช่าจึงมีผลตามกฎหมาย (คำพิพากษาฎีกาที่ 250/2506)

(6) แสดงเจตนาเลิกสัญญาเช่า โดยส่งหนังสือไปถึงผู้เช่า ผู้อยู่ในห้องเช่าอีกคนหนึ่งได้รับไว้แทน ถือว่าการแสดงเจตนาเลิกสัญญาเช่าไปถึงผู้เช่าแล้ว ผู้เช่าอ้างไม่ได้ว่าผู้รับไว้แทนนั้นเป็นปรปักษ์ไม่ได้ส่งหนังสือแก่ผู้เช่า (คำพิพากษาฎีกาที่ 2473/2522)

5. การถอนการแสดงเจตนา

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 169 วรรคหนึ่ง ตอนท้าย บัญญัติว่า

“...แต่ถ้าได้บอกถอนไปถึงผู้รับการแสดงเจตนา นั้นก่อนหรือพร้อมกันกับการแสดงเจตนา นั้นไปถึงผู้รับการแสดงเจตนา การแสดงเจตนา นั้นตกเป็นอันไร้ผล”

กล่าวคือ ในกรณีที่มีการแสดงเจตนาต่อบุคคลซึ่งมิได้อยู่เฉพาะหน้า ถ้าการแสดงเจตนาที่ยังไปไม่ถึงคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ผู้แสดงเจตนาที่อาจเปลี่ยนใจและบอกถอนการแสดงเจตนาที่เสียได้ ทั้งนี้ ถ้าคำบอกถอนการแสดงเจตนาที่ไปถึงคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ก่อน หรือพร้อมกันกับ การแสดงเจตนา การแสดงเจตนาที่นั้นก็ย่อมตกเป็นอันไร้ผล

ตัวอย่าง

ก. ส่งจดหมายทางไปรษณีย์ทำคำเสนอขายรถยนต์ให้แก่ ข. คันหนึ่ง เมื่อส่งจดหมายไปแล้ว ก. กลับใจไม่อยากจะขาย จึงส่งโทรเลขอีกฉบับหนึ่งไปถึง ข. บอกถอนคำเสนอขายรถยนต์ที่ได้ส่งไปแล้ว เช่นนี้ ถ้าโทรเลขบอกถอนคำเสนอดังกล่าวได้ไปถึง ข. ก่อนหรือพร้อมกับการส่งจดหมายที่ ก. เสนอขายรถยนต์ คำเสนอของ ก. ที่ส่งไปในจดหมายฉบับนั้นก็ไม่มีผลอะไร คือถือว่าไม่มีการเสนอขายรถยนต์แต่อย่างใดเลย

6. กรณีที่หลังจากส่งเจตนาไปแล้ว ผู้แสดงเจตนาตายหรือถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ

เมื่อผู้แสดงเจตนาได้แสดงเจตนาส่งไปยังคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว ถ้าต่อมาภายหลังจากนั้น ผู้แสดงเจตนาที่ตายหรือตกเป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ การแสดงเจตนาที่ส่งไปนั้นจะมีผลสมบูรณ์ใช้ได้ต่อไปหรือไม่

กรณีเช่นนี้ ตาม หลักทั่วไป ต้องบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 169 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า

“การแสดงเจตนาที่ได้ส่งออกไปแล้วย่อมไม่เสื่อมเสียไป แม้ภายหลังการแสดงเจตนา นั้นผู้แสดงเจตนาจะถึงแก่ความตาย หรือถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ”

บทบัญญัติดังกล่าวนี้เป็นบทบัญญัติคุ้มครองผู้รับการแสดงเจตนา กล่าวคือ เมื่อผู้แสดงเจตนาได้ส่งเจตนาไปแล้ว ถึงแม้ต่อมาผู้แสดงเจตนาตายหรือถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ (มาตรา 28, 33) หรือถูกศาลสั่งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ (มาตรา 32, 33) ก็ไม่เป็นเหตุให้การแสดงเจตนาที่ส่งไปนั้นเสื่อมเสียไป ยังคงถือว่าการแสดงเจตนาที่มีผลสมบูรณ์ เช่น

ก. ส่งจดหมายเสนอขายบ้านหลังหนึ่งแก่ ข. ภายหลังจาก ก. ส่งจดหมายแล้ว ในระหว่างที่ ข. ยังมิได้ตอบรับซื้อบ้านหลังนี้ ก. ตายเสียก่อน หรือเป็นบ้าถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ เช่นนี้ การเสนอขายบ้านของ ก. ที่ส่งไปถึง ข. ยังคงมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย ถ้า ข. ต้องการซื้อบ้านของ ก. และสนองตอบมา สัญญาซื้อขายบ้านย่อมเกิดขึ้น ผู้รับมรดกหรือผู้อนุบาลของ ก. จะปฏิเสธไม่ยอมขายบ้านให้ ข. ไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 532/2500)

อย่างไรก็ตาม ถ้าเป็นกรณีแสดงเจตนาทำคำเสนอให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งทำสัญญาด้วยหลักทั่วไปในมาตรา 169 วรรคสอง ดังกล่าวย่อมใช้บังคับไม่ได้ เพราะมี ข้อยกเว้น บัญญัติไว้ในมาตรา 360 ว่า “บทบัญญัติแห่งมาตรา 169 วรรคสองนั้น ท่านมิให้ใช้บังคับ ถ้าหากว่าขัดกับเจตนาอันผู้เสนอได้แสดง หรือหากว่าก่อนจะสนองรับนั้น คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้อยู่แล้วว่าผู้เสนอตายหรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ” ซึ่งจะได้อธิบายต่อไปในส่วนที่ว่าด้วยสัญญา

7. การแสดงเจตนาต่อผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ

นักศึกษาได้เคยศึกษามาแล้วว่า ในกรณีที่ผู้เยาว์แสดงเจตนาทำนิติกรรมโดยมิได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม การแสดงเจตนาที่ตกเป็น โมฆียะ เว้นแต่นิติกรรมที่กฎหมายยกเว้นไว้ให้ผู้เยาว์ทำได้เองโดยลำพัง (มาตรา 21) ในกรณีที่คนไร้ความสามารถแสดงเจตนาทำนิติกรรม นิติกรรมที่ตกเป็น โมฆียะ เสมอ (มาตรา 31) และในกรณีที่คนเสมือนไร้ความสามารถแสดงเจตนาทำนิติกรรมตามที่ระบุไว้ในมาตรา 34 โดยมิได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ การแสดงเจตนาที่ตกเป็นโมฆียะ (มาตรา 34)

หลักกฎหมายมาตรา 21 มาตรา 31 และมาตรา 34 ดังกล่าวนี้อิงถึงกรณีที่ผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถเป็นผู้แสดงเจตนา

ถ้าเป็นกรณีผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถเป็นฝ่ายรับการแสดงเจตนาจะบังคับตามหลักกฎหมาย มาตรา 21 มาตรา 31 หรือมาตรา 34 ดังกล่าวหาได้ไม่ แต่ต้องบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 170 ซึ่งบัญญัติว่า

“การแสดงเจตนาซึ่งกระทำต่อผู้เยาว์หรือผู้ที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ผู้รับการแสดงเจตนาไม่ได้ เว้นแต่ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณีของผู้รับการแสดงเจตนา นั้น ได้รู้ด้วยหรือได้ให้ความยินยอมไว้ก่อนแล้ว

ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับ ถ้าการแสดงเจตนา นั้นเกี่ยวกับการที่กฎหมายบัญญัติให้ผู้เยาว์หรือคนเสมือนไร้ความสามารถกระทำได้เองโดยลำพัง”

กล่าวคือ ในกรณีแสดงเจตนาต่อผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ ตาม หลักทั่วไป ฝ่ายผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถนั้นย่อมอ้างการหย่อนความสามารถของฝ่ายตนบอกปิดความผูกพันตามการแสดงเจตนา นั้นได้ ผู้แสดงเจตนาจะยกเอาการแสดงเจตนา นั้นขึ้นเป็นข้อต่อสู้ผู้รับการแสดงเจตนาซึ่งเป็นผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถมิได้ แต่มี ข้อยกเว้น 2 กรณี คือ

(1) ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณี ของผู้รับการแสดงเจตนา นั้นได้รู้ด้วยหรือได้ให้ความยินยอมไว้ก่อนแล้ว

คำว่า “ได้รู้ด้วย” หมายความว่าผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์แล้ว แต่กรณีของผู้รับการแสดงเจตนาได้รู้เนื้อความแห่งการแสดงเจตนา นั้นด้วย ถ้าเพียงแต่ได้รู้ว่า มีการแสดงเจตนาต่อผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ แต่ไม่รู้ว่า แสดงเจตนาว่าอย่างไร ยังไม่ถือว่า “ได้รู้ด้วย”

ตัวอย่าง

ก. ทำสัญญาเช่าบ้านจาก ข. ผู้เยาว์ โดยผู้แทนโดยชอบธรรมของ ข. ได้รู้เห็นยินยอม ด้วย ต่อมา ก. บอกลีกสัญญาเช่าต่อ ข. เช่นนี้ ก. จะยกเอาการบอกลีกสัญญาเช่าขึ้นเป็นข้อ อ้างเพื่อต่อสู้ ข. ผู้เยาว์ไม่ได้ เว้นแต่ผู้แทนโดยชอบธรรมของ ข. ได้รู้เนื้อความแห่งการบอกลีก สัญญาเช่า นั้นด้วย การบอกลีกสัญญาเช่า นั้นจึงจะมีผลในกฎหมาย ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ข. ผู้เยาว์ ได้

(2) ถ้าการแสดงเจตนา นั้นเกี่ยวกับการที่กฎหมายบัญญัติให้ผู้เยาว์หรือคนเสมือนไร้ความ สามารถกระทำได้เองโดยลำพัง

กิจการที่กฎหมายให้ผู้เยาว์กระทำได้เองโดยลำพัง ได้แก่ กิจการตามที่มาตรา 22 ถึงมาตรา 27 ระบุไว้ เช่น กิจการที่เป็นเพียงเพื่อจะได้สิทธิหรือหลุดพ้นหน้าที่อันใดอันหนึ่ง กิจการที่ต้องทำเองเฉพาะตัว กิจการซึ่งเป็นการสมแก่ฐานะและเป็นการอันจำเป็น ในการดำรงชีพตามสมควร การทำพินัยกรรม ฯลฯ

กิจการที่กฎหมายให้คนเสมือนไร้ความสามารถกระทำได้เองโดยลำพัง ได้แก่ กิจ การต่างๆ โดยทั่วไปนอกจากกิจการที่ระบุในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 34

ส่วนคนไร้ความสามารถนั้น ไม่มีกิจการใดที่กฎหมายให้กระทำได้ด้วยตนเองเลย ไม่ว่ากระทำเองโดยลำพังหรือกระทำโดยได้รับความยินยอมจากผู้อนุบาล ย่อมตกเป็นโมฆะทั้งสิ้น กิจการที่เกี่ยวกับสิทธิและความรับผิดชอบของคนไร้ความสามารถต้องกระทำโดยผู้อนุบาลเท่านั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 170 วรรคสอง จึงมิได้บัญญัติครอบคลุมถึงคนไร้ ความสามารถ

ข้อสังเกต

บทบัญญัติมาตรา 170 ที่ว่า เมื่อผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความ สามารถเป็นผู้รับการแสดงเจตนา ผู้แสดงเจตนาจะยกเอาการแสดงเจตนา นั้นขึ้นเป็นข้อต่อสู้ผู้ รับการแสดงเจตนาไม่ได้ มิได้หมายความว่า การแสดงเจตนาที่กระทำต่อผู้เยาว์หรือคนไร้ความ

สามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถนั้นเสื่อมเสียไป แต่การแสดงเจตนาที่ยังสมบูรณ์อยู่ ไม่มีข้อบกพร่องในกฎหมายแต่อย่างใด เพียงแต่เมื่อผู้รับไม่มีความสามารถที่จะรับได้ การแสดงเจตนาที่ยังไม่มีผลผูกพันผู้รับการแสดงเจตนา ต่อเมื่อผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณี ของผู้รับการแสดงเจตนาได้รู้ (เนื้อความแห่งการแสดงเจตนา) ด้วยหรือได้ให้ความยินยอมไว้ก่อนแล้ว การแสดงเจตนาที่นั้นจึงจะมีผลผูกพันผู้รับการแสดงเจตนาที่นั้นๆ ได้

8. การตีความการแสดงเจตนา

8.1 เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยนิติกรรมมีรากฐานมาจากหลักเสรีภาพแห่งการแสดงเจตนาและความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนา ดังนั้น คดีอันเกี่ยวกับการแสดงเจตนาทำนิติกรรมบางคดีจึงอาจมีกรณีศาลต้องตีความการแสดงเจตนา

อย่างไรก็ตาม ขอให้ทำความเข้าใจเบื้องต้นว่า การแสดงเจตนาที่มิใช่ที่ต้องตีความทุกกรณีเสมอไป กรณีที่ต้องตีความการแสดงเจตนา จำกัดเฉพาะกรณีที่เจตนาที่แสดงออกมานั้นเคลือบคลุม ไม่ชัดเจนหรือมีความหมายได้หลายทางเท่านั้น

หากเป็นกรณีที่การแสดงเจตนาที่นั้นได้แสดงออกมามีความหมายชัดเจนแล้ว ก็ไม่ต้องการตีความอีก เพราะหากบุคคลอาศัยหลักเกณฑ์ในเรื่องการตีความการแสดงเจตนาเพื่อเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมเจตนาอันชัดแจ้งที่ได้แสดงออกมาแล้วนั้นย่อมเป็นการไม่ชอบ

ตัวอย่าง

(1) ก. ส่งโทรเลขของห้องพักในโรงแรมด้วยถ้อยคำสั้นๆ ว่า “ขอจองห้องสองห้องเตียงสามเตียง” ผู้จัดการโรงแรมเข้าใจว่า ก. ต้องการห้อง 2 ห้อง แต่ละห้องมีเตียง 3 เตียง จึงได้เลือกห้องเตียงคู่ที่ใหญ่ที่สุดไว้ 2 ห้อง และให้คนงานยกเตียงไปตั้งอีกห้องละ 1 เตียง เมื่อ ก. มาเข้าโรงแรม ก. พาภริยามา 1 คนและบุตรอีก 1 คน ก. บอกแก่เจ้าของโรงแรมว่าได้จองห้อง 2 ห้อง แต่ให้ห้องหนึ่งมีเตียงคู่คือ 2 เตียง อีกห้องหนึ่งมีเตียงเดี่ยว

ตามตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่ามีข้อโต้แย้งกันในเรื่องความหมายของการแสดงเจตนาของ ก. ในโทรเลขซึ่ง ก. ใช้ถ้อยคำว่า “ขอจองห้องสองห้องเตียงสามเตียง” ว่าหมายความว่าอย่างไร คือจะมีความหมายอย่างที่ ก. เจตนา หรือตามที่ผู้จัดการโรงแรมเข้าใจ

(2) ในสัญญาจ้างว่าความได้ระบุข้อความไว้ว่า ค่าจ้างว่าความงวดสุดท้ายจะชำระเมื่อคดีเสร็จเด็ดขาด ถึงแม้คดีเสร็จเด็ดขาดโดยศาลจำหน่ายคดีซึ่งอาจฟ้องอีกได้ก็ดี ผู้ว่าจ้างก็ต้องจ่าย

คำอ้างว่าความตามสัญญา เพราะข้อความในสัญญาชัดเจนอยู่แล้ว ไม่เข้าเกณฑ์ที่ศาลจะต้องตีความ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1229/2501)

8.2 หลักเกณฑ์การตีความการแสดงเจตนา บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 171 ว่า

“ในการตีความการแสดงเจตนา นั้น ให้ฟังเสียงถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร”

กล่าวคือ ในกรณีที่ตัวอักษรหรือข้อความซึ่งแสดงเจตนาออกมา นั้นเคลือบคลุม ไม่ชัดเจนหรือมีความหมายได้หลายทาง จำเป็นต้องตีความการแสดงเจตนาดังกล่าว นั้น หากการตีความการแสดงเจตนาผูกมัดอยู่กับตัวอักษรหรือข้อความ ก็จะทำให้มีข้อโต้แย้งกันต่อไปอย่างไม่มีที่ยุติ เพราะตัวอักษรหรือข้อความนั้นจะมีความหมายอย่างนี้ก็ได้หรืออย่างนั้นก็

ดังนั้น ในกรณีที่ต้องมีการตีความการแสดงเจตนา ดังกล่าว กฎหมายจึงกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่า ให้ฟังเสียงถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร ถ้าปรากฏว่าเจตนาอันแท้จริงเป็นอย่างหนึ่ง แต่ถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษรเป็นอีกอย่างหนึ่ง กฎหมายให้ถือตามเจตนาอันแท้จริง

8.3 เนื่องจากเจตนาอันแท้จริง เป็นเรื่องอยู่ในใจของบุคคล บางเรื่องอาจพิสูจน์รู้ได้ยาก บางเรื่องอาจรู้ได้ง่าย แต่บางเรื่องไม่อาจรู้ได้เลย ดังนั้น การค้นหาหรือหยั่งทราบเจตนาอันแท้จริงของบุคคลผู้แสดงเจตนา จึงไม่ใช่เรื่องที่จะทำได้โดยง่าย

อย่างไรก็ตาม เราอาจกล่าวเป็นหลักทั่วๆ ไปได้ว่า เจตนาอันแท้จริงของบุคคลนั้น ย่อมค้นหาหรือหยั่งทราบได้จากเหตุผลในเรื่องนั้นและข้อเท็จจริงต่างๆ จากการนำสืบของบุคคลผู้แสดงเจตนา นั้นเองตลอดจนบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ต้องพิเคราะห์ถึงพฤติการณ์แวดล้อมทั้งหลาย วิธีปฏิบัติตามปกติของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนจุดประสงค์ของการแสดงเจตนา ฐานะและประโยชน์ส่วนได้เสียของบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วย

อนึ่ง ถ้าเป็นเจตนาที่ปิดบังซ่อนเร้นไว้ในใจ ยังไม่มีการแสดงเจตนาออกมาเลย จะมีการตีความค้นหาเจตนาหาได้ไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 196/2478)